

ĐỜI SỐNG VĂN HÓA CỦA THANH NIÊN ĐÔ THỊ NƯỚC TA

- Thực trạng và giải pháp

PGS, TS. TRƯƠNG MINH DỤC^(*)

Văn hóa thanh niên là một bộ phận không tách rời của văn hóa dân tộc, phản ánh bản sắc của văn hóa dân tộc. Tuy nhiên, thanh niên là bộ phận dân cư có tính đặc thù của cộng đồng quốc gia - dân tộc, vì vậy, họ còn có những đặc điểm và sắc thái riêng của lớp người trẻ, có sức khỏe, năng động; nơi các giá trị chưa định hình và đang kiểm nghiệm những gì họ nhận được từ thế hệ đi trước, tiếp thu được từ thế giới bên ngoài, cọ xát lẫn nhau để sáng tạo ra những hệ giá trị mới, mô thức ứng xử mới, với những lựa chọn lối sống luôn luôn mới.

Tiếp cận văn hóa thanh niên, bài viết sẽ làm rõ một số nét cơ bản về thực trạng đời sống văn hóa của thanh niên trong các đô thị ở nước ta hiện nay, trên cơ sở đó chỉ ra những vấn đề chung nhất cần quan tâm trong xây dựng văn hóa của thanh niên trong các đô thị trong thời gian tới.

1. Thực trạng đời sống văn hóa của thanh niên đô thị

a) Thanh niên đô thị là lớp người năng động, sáng tạo ra các giá trị văn hóa

Theo số liệu điều tra năm 2010, dân số Việt Nam là 86,9365 triệu người, trong đó thanh niên ở các thành thị có 2.622.400 người, chiếm khoảng 10% dân số thành thị (dân số thành thị khoảng 26,01 triệu người), tốc độ tăng khoảng 2,5%/năm. Thanh niên ở các đô thị có nhiều cơ hội, thuận lợi, nhưng cũng đối mặt với nhiều thách thức, khó khăn hơn trong việc lựa chọn, sáng tạo, hưởng thụ, lưu giữ, bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa.

Với bản chất năng động, sáng tạo và bản lĩnh của tuổi trẻ, thanh niên đô thị luôn xung kích trên mọi lĩnh vực của đời sống xã hội. Họ là lực lượng đông đảo hăng hái thi đua trên công trường xây dựng, trong nhà máy, công sở; học sinh, sinh viên hăng hái trong học tập, nghiên cứu khoa học và trưởng thành trong hoạt động xã hội vì cộng đồng. Hình ảnh xung kích đi đầu trong các phong

^(*) Học viện Chính trị - Hành chính khu vực III, Học viện CT-HCQG Hồ Chí Minh

trào tình nguyện đã trở thành nét đẹp của tuổi trẻ trong thời kỳ CNH, HĐH đất nước.

- *Tham gia tích cực các phong trào xã hội*: Trong những năm qua, các đội thanh niên tình nguyện chung sức vì cộng đồng tại các địa phương đã góp phần phát triển kinh tế, xóa đói giảm nghèo; tham gia các hoạt động văn hóa, giáo dục, y tế, chăm sóc thiếu niên, nhi đồng; tuyên truyền phổ biến pháp luật, phòng, chống tệ nạn xã hội, giữ gìn trật tự an toàn giao thông; tổ chức các hoạt động đền ơn đáp nghĩa. Nhiều phong trào đã nhận được sự đồng cảm của xã hội, với nghĩa cử cao đẹp như: “*Trái tim cho em*”, “*Nụ cười trẻ thơ*”, “*Vì Trường Sa thân yêu*”; đặc biệt, phong trào “*Ước mơ của Thúy*” đã tạo nên một hình ảnh đẹp về lớp thanh niên trong giai đoạn hiện nay, là môi trường tốt để tuổi trẻ phấn đấu, cống hiến và trưởng thành.

Các phong trào mà tuổi trẻ đô thị đã làm để lại nhiều ấn tượng sâu sắc. Hình tượng tuổi trẻ chung tay xây dựng cộng đồng làm nên một mẫu hình về thanh niên, học sinh, sinh viên thời đại mới. Hoạt động và cống hiến của họ chính là màu xanh của quê hương đất nước, là mẫu hình đẹp về văn hóa lối sống và tâm hồn cao thượng của tuổi trẻ đô thị.

Để sáng tạo ra giá trị văn hóa, đòi hỏi thanh niên phải có mục đích, lý tưởng trong cuộc sống. Có thể nói, thanh thiếu niên trong các đô thị phần đông là những người sống có hoài bão và lý tưởng, ngày càng nhận thức sâu hơn giá trị cuộc sống. Họ quan tâm nhiều hơn đến những vấn đề chính trị - xã hội, có mục đích sống rõ ràng, tham gia tích cực các phong trào xã hội, có nhu cầu giải trí lành mạnh.

Nghiên cứu, tìm hiểu về lối sống thanh

niên qua khảo sát từ số liệu điều tra của các công trình đã công bố, có thể khẳng định rằng: thanh niên Việt Nam nói chung, thanh niên trong các đô thị lớn hiện nay nói riêng, phần đông sống có hoài bão và lý tưởng:

- *Quan tâm hơn đến các vấn đề chính trị - xã hội*. Kết quả điều tra xã hội học đối với 1.725 thanh thiếu niên có kết quả như sau: “90,15% số người được hỏi tự hào là người Việt Nam, 88% tự tin về truyền thống văn hóa Việt Nam khi tiếp xúc với các giá trị văn hóa thế giới, 99,7% số người được hỏi khẳng định hội nhập quốc tế và giao lưu văn hóa là cần thiết”⁽¹⁾.

- *Có mục đích sống rõ ràng*: Kết quả điều tra xã hội học về văn hóa lối sống của sinh viên trong những năm gần đây tại 3 trường đại học ở Tp. Hồ Chí Minh (Trường Đại học Khoa học tự nhiên, Trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn, Trường Đại học Bách khoa) do Viện Khoa học xã hội và Trung ương Đoàn Thanh niên cộng sản Hồ Chí Minh thực hiện cho thấy: “30% sinh viên có thái độ sống tích cực, năng động, có chí hướng và say mê học tập, 60% chú ý đến học tập, thường xuyên gặp gỡ, thăm hỏi bạn bè và người thân nhưng trong phạm vi hẹp... và chỉ có 10% sinh viên hướng vào vui chơi hưởng thụ, ít chú ý đến việc mở mang kiến thức, hoàn thiện nhân cách”⁽²⁾.

b) Văn hóa thanh niên thể hiện trong hoạt động hưởng thụ các giá trị văn hóa (nhu cầu giải trí, cách ứng xử, ăn mặc)

- *Thanh niên là tầng lớp có nhu cầu giải trí lành mạnh*. Cùng với sự phát triển mạnh mẽ của kinh tế, mức sống, mức thu nhập của đại bộ phận người dân đang ngày càng được nâng cao; các nhu cầu giải trí của thanh niên hiện nay trong các đô thị lớn ngày càng đa dạng. Hầu hết thanh niên đã thể hiện được xu hướng tích cực, chủ động trong lựa chọn các nhu cầu giải trí của mình.

Kết quả khảo sát trong giới trẻ tại Tp. Hồ Chí Minh cho thấy: hầu hết giới trẻ vào

⁽¹⁾ Dẫn theo: Tạp chí Nghiên cứu văn hóa, Nguyễn Thị Huệ, *Vài nét về đời sống và lối sống văn hóa của thanh niên ở Hà Nội hiện nay*

⁽²⁾ Báo Việt Nam Net, ngày 19/04/2007

internet với mục đích tìm kiếm thông tin. Thanh niên trong các đô thị lớn ngày càng quan tâm hơn đến các hoạt động văn hóa văn nghệ: 75,3% có tham gia hoạt động văn nghệ quần chúng; 43,8% người thường xuyên hoạt động văn nghệ - văn hóa – thể thao; 37,6% tham gia câu lạc bộ văn hóa hoặc trung tâm văn hóa – thể thao; 38,6% sử dụng thời gian rảnh vào việc thưởng thức văn hóa nghệ thuật; 69% có tham gia lễ hội; 49,9% người cho rằng, các dịch vụ và sản phẩm văn hóa nơi ở đáp ứng được nhu cầu của thanh niên⁽¹⁾.

- Thanh niên ở các đô thị phần đông có ứng xử tốt trong quan hệ gia đình, cộng đồng, ăn mặc phù hợp với phong cách của người Việt. Ứng xử trong các mối quan hệ xã hội, đặc biệt trong quan hệ gia đình và cộng đồng là một biểu hiện của đời sống văn hóa, lối sống văn hóa. Khảo sát nội dung này ở 210 học sinh phổ thông trung học tại Đà Nẵng cho thấy: 92,6% thường xuyên nghe lời ông bà, cha mẹ, 7,4% thỉnh thoảng; 88,3% thường xuyên quan tâm đến anh, chị, em, 11,7% thỉnh thoảng; 94,5% thường xuyên kính trọng thầy cô giáo, 4,2% thỉnh thoảng; 64,1% thường xuyên chấp hành tốt luật lệ giao thông, 34,2% thỉnh thoảng⁽²⁾.

Những kết quả trên, chứng tỏ rằng, thanh niên ngày nay nhận thức được lối sống văn hóa và nó được thể hiện trong cách ứng xử của mình. Có những hành vi ứng xử tốt không chỉ giúp cho bản thân có những điều kiện tốt trong quan hệ với gia đình, xã hội hiện tại mà còn có ích cho họ sau này.

Ăn mặc (trang phục) góp phần tạo nên phong cách và đó cũng là một biểu hiện của đời sống văn hóa, lối sống văn hóa của con

người nói riêng, một cộng đồng xã hội nói chung. Đa số thanh niên trong các đô thị ăn mặc phù hợp với truyền thống của người Việt, tất nhiên ở họ cũng có sự cách điệu cho phù hợp với phong cách của giới trẻ, nhưng không quá lò bịch, kệch cỡm. Kết quả điều tra xã hội học xung quanh vấn đề này cho thấy, có 90,2% số người được hỏi trả lời “thích các loại hình văn hóa truyền thống”; 17,3% người trả lời “thích trang phục truyền thống”; 25,8% số người trả lời “thích kết hợp cả hai loại trang phục dân tộc và hiện đại”.

c) Thanh niên trong hoạt động giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa

- Phát huy truyền thống hiếu học. Để có một đời sống văn hóa tốt, lối sống lành mạnh thì học tập đóng một vai trò quan trọng. Do đó, những biểu hiện trong học tập là những nét cơ bản thể hiện văn hóa trong thanh niên. Hiện nay, hầu hết thanh niên trong các đô thị đã thể hiện sự năng động, sáng tạo, ham học hỏi. Điều này được minh chứng ở các điểm sau: trình độ học vấn, mong muốn được đi học, ý chí tự lực tự cường không cam chịu đói nghèo, lạc hậu, nỗ lực vươn lên trong cuộc sống là xu hướng ngày càng được khẳng định trong lớp trẻ ở các đô thị.

So với thanh niên nông thôn và các đô thị nhỏ, thanh niên trong các đô thị lớn có nhiều cơ hội, điều kiện trong học tập, vì thế số đông thanh niên trong các đô thị lớn có trình độ học vấn khá cao. Kết quả khảo sát trên 1.108 thanh niên (độ tuổi từ 15 đến 24) ở Hà Nội cho thấy: 800 người trả lời vẫn còn đang đi học, chiếm tỷ lệ 72,3% và có 307 thanh niên đã thôi học, chiếm tỷ lệ 27,7%. Trong số thanh niên đã thôi học, tuổi nghỉ học phổ biến nhất là 18 tuổi (112 thanh niên, chiếm tỷ lệ 36,5%). Trong các lý do khiến thanh niên thôi học: đã học đến mức mong muốn (35,1%) và học kém (33,1%) là những lý do phổ biến nhất, tiếp đến là các lý

⁽¹⁾ Báo Việt Nam Net, ngày 19/04/2007

⁽²⁾ Lê Thị Mộng Hà, *Biện pháp quản lý nhằm tăng cường công tác giáo dục đạo đức cho học sinh của Bí thư Đoàn TNCSHCM ở các trường trung học phổ thông thành phố Đà Nẵng*, Luận văn thạc sĩ Giáo dục học, 2008, tr.39

do như: phải ở nhà làm việc (14,6%), không đủ điều kiện tài chính (11,4%), không thích đi học (11,4%); các lý do khác như: bỏ học theo bạn bè, gia đình không cho đi học, ốm đau... chiếm một tỷ lệ không đáng kể⁽¹⁾.

- *Phát huy truyền thống yêu lao động.* Những biểu hiện trong lao động cũng là những nét thể hiện đời sống văn hóa, lối sống văn hóa. Hầu hết thanh niên ở các đô thị rất quan tâm đến các vấn đề: tìm việc làm, mong muốn có việc làm phù hợp, có thu nhập đảm bảo được cuộc sống của bản thân và gia đình sau khi ra trường...

Kết quả điều tra, khảo sát khác trong 529 thanh niên ở 2 phường thuộc 2 quận trên địa bàn Hà Nội (được tìm hiểu trên cơ sở nghề nghiệp chính hiện tại và nếu hiện tại không có việc làm thì nghề nghiệp gần nhất với thời điểm tiến hành cuộc điều tra) cho thấy: tỷ lệ cao nhất trong số các loại nghề nghiệp là ngành nghề dịch vụ (thực phẩm, bảo vệ, thương mại, quản gia, lái xe, các việc phục vụ cá nhân khác, buôn bán) chiếm 33,1%; 25,7% thanh niên làm nghề nghiệp chuyên môn (kỹ sư, nhà khoa học, nhà thiết kế, bác sỹ, y tá, giáo viên, luật sư, nhà báo...) và 11,9% thanh niên lao động chân tay, lao động tự do. Một tỷ lệ nhỏ làm các ngành nghề khác như: thủ công, mỹ nghệ, sửa chữa (8,9%), công nhân điều hành hoặc sản xuất (7,8%), kinh doanh tại nhà (7,6%).

Tuy nhiên, khi được hỏi về nghề nghiệp muốn làm trong tương lai thì có sự khác biệt đáng kể giữa những nghề nghiệp hiện tại và trước đây của thanh niên. Ngành nghề dịch vụ chiếm tỷ lệ cao nhất trong số các ngành nghề mà thanh niên đang làm chuyển xuống vị trí thứ 3 trong số các ngành nghề mà thanh niên mong muốn trong tương lai với tỷ

lệ là 11,0%. Sự lựa chọn cao nhất và chiếm một tỷ lệ vượt trội với các nghề nghiệp khác là nghề nghiệp mang tính chất chuyên môn (43,5%) và lựa chọn đứng thứ 2 là tự làm chủ (11,8%); đứng thứ tư, thứ năm lần lượt là: lãnh đạo, quản lý (9,3%), nghề nghiệp kỹ thuật (5,8%)⁽²⁾. Điều đó cho thấy, thanh niên ngày nay làm việc, lao động với mong muốn bộc lộ, khẳng định năng lực của bản thân. Đó cũng là những biểu hiện tích cực lối sống văn hóa của giới trẻ trong lao động.

- *Lao động luôn gắn với sự tìm tòi, sự sáng tạo.* Là lực lượng trẻ, có kiến thức, ham mê sáng tạo, thanh niên trong các đô thị hiện nay đã sáng tạo ra nhiều giá trị văn hóa mới. Những giá trị văn hóa này vừa in đậm những giá trị bản sắc văn hóa của dân tộc, vừa có sự cách tân phù hợp với trào lưu, thị hiếu của thời đại và lớp trẻ.

Năm 2010, hưởng ứng Ngày sáng tạo Việt Nam do Bộ Tài nguyên và Môi trường và Trung ương Đoàn TNCS Hồ Chí Minh đồng phối hợp tổ chức, đã có 262 đề án dự thi của lớp trẻ gửi đến Ban Tổ chức. Qua 02 vòng thi, đã có 30 đề án được Ban Tổ chức trao giải thưởng.

Năm 2011, các hoạt động sáng tạo văn hóa trong thanh niên đô thị có nhiều khởi sắc hơn. Có thể kể ra đây nhiều ý tưởng sáng tạo: Sáng mãi màu Blouse trắng; một phút sinh viên sáng tạo; thanh niên, sinh viên với biển, đảo quê hương; kết nối sinh viên; ngày bánh chưng xuân; xuân về trên mái ấm, nhà mở, bệnh viện; xuân ra biên giới, xuân đến ngoại thành... Nhiều phong trào văn hóa do thanh niên sáng tạo được đánh giá rất cao, chẳng hạn như: "*Hãy nghĩ đến môi trường khi ấn nút Print*" của nhóm KWN Marie Curie (Hà Nội). Đây là ý tưởng được lấy từ câu chuyện về giấy, ứng dụng hữu hiệu mà giấy mang lại cho cuộc sống con người. Câu chuyện được dẫn dắt bằng hình ảnh về việc sử dụng giấy một cách vô tội vạ của con người, như in ấn lãng phí, phát tờ rơi nhưng người được

(1) và (2) Nguyễn Đình Tấn, Nguyễn Tuấn Minh, *Lối sống của thanh niên trong quá trình đô thị hóa ở Hà Nội*, HN. tháng 12/2009, tr.11 và 26, 28, 29

phát không đọc mà vứt bừa bãi, nạn đốt vàng mã... Nhóm làm phim cũng làm người xem sững sờ khi đưa ra những số liệu thống kê: để làm khoảng 500 tờ giấy A4, người ta đã phải sử dụng đến 500 lít nước, rồi nạn chặt cây lấy gỗ làm giấy... và vì thế, nếu sử dụng không hợp lý sẽ dẫn đến nguồn gỗ cạn kiệt, ô nhiễm môi trường nặng. Chương trình “*Bữa cơm ngày xuân*” của đoàn viên, thanh niên Thành đoàn Tp. Hồ Chí Minh, với 7.500 suất ăn, 53 chương trình vui chơi, văn nghệ mừng xuân, mừng Đảng, đã mang niềm vui đến cho nhiều số phận con người trong các nhà mở, mái ấm, bệnh viện...

Kết quả điều tra về mức độ “*sáng tác văn chương, thơ ca hoặc tác phẩm nghệ thuật, nghiên cứu khoa học*” ở 655 thanh niên đại diện cho cả 3 miền cũng cho thấy: 6,9% số người trả lời “*thường xuyên*”; 40,5% số người trả lời “*thỉnh thoảng*”.

Như vậy, nhìn tổng quát, đa số thanh niên đô thị quan tâm đến thời cuộc, tin tưởng vào sự lãnh đạo của Đảng, sự phát triển của đất nước và quê hương; tán thành đường lối đổi mới của Đảng; có lối sống lành mạnh, ý chí vươn lên làm giàu chính đáng; mong muốn đóng góp sức trẻ cho sự nghiệp xây dựng, bảo vệ và phát triển thành phố, đất nước; có ý thức về các giá trị truyền thống, văn hóa dân tộc, có ý thức sống và làm việc theo pháp luật. Đó là nét chủ đạo trong đời sống văn hóa của thanh niên đô thị.

2. Những vấn đề đặt ra đối với văn hóa thanh niên đô thị

Bên cạnh những mặt tích cực nêu trên, văn hóa thanh niên trong các đô thị lớn hiện nay cũng đang bộc lộ ***những vấn đề cần quan tâm***, cụ thể là:

- *Quan niệm về cuộc sống của một bộ*

phận thanh niên còn lệch lạc, có lối sống thực dụng, không có lý tưởng, coi trọng giá trị vật chất hơn giá trị tinh thần.

Một bộ phận không nhỏ tầng lớp thanh niên có lối sống lệch lạc, thiếu lý tưởng, giảm sút niềm tin, thiếu ý thức chấp hành pháp luật; có lối sống thực dụng, đua đòi, lãng phí, có biểu hiện tiêu cực trong đạo đức, lối sống, cá biệt có một số thanh niên sa vào tệ nạn xã hội, tội phạm. Kết quả điều tra xã hội học về lối sống của sinh viên hiện nay tại 3 trường đại học ở Tp. Hồ Chí Minh cho thấy: “còn 10% sinh viên chỉ lo hưởng hoạt động của mình vào vui chơi mang tính hưởng thụ, nhiều khi vô bổ, ít chú ý đến việc mở mang kiến thức và hoàn thiện nhân cách”⁽¹⁾.

- *Tình trạng vi phạm pháp luật và các tệ nạn xã hội trong thanh niên ở các đô thị lớn ngày càng có xu hướng gia tăng.*

Kết quả nghiên cứu gần đây của tác giả Vũ Mạnh Lợi (Viện Xã hội học Việt Nam) về vấn đề tình dục trước hôn nhân của thanh niên Hà Nội, với 6.363 người trong độ tuổi 15 đến 24 tuổi cho biết: “Tuổi trung bình khi quan hệ tình dục lần đầu của nam, nữ thanh niên Hà Nội lần lượt là 20,15 và 20,34. Tuy nhiên, có 4% thanh niên trong số nghiên cứu thường có quan hệ tình dục lần đầu tiên với người bán dâm”⁽²⁾.

Kết quả khảo sát khác trong sinh viên ở Tp. Hồ Chí Minh cho biết: “30% sinh viên cho rằng họ đã từng vào các trang web sex, 16,6% cho rằng không thấy tác hại của việc sử dụng internet vào mục đích không lành mạnh như xem phim sex, đọc thông tin rác...”⁽³⁾.

Điều đáng lo ngại là trình trạng vi phạm pháp luật và các tệ nạn xã hội ngày càng có xu hướng gia tăng. Tại thành phố Vinh, qua điều tra 500 sinh viên sư phạm các trường đại học, cao đẳng trên địa bàn thành phố, kết quả cho thấy: có 22% số người được hỏi đã tham gia chơi lô đề, cờ bạc, cá độ bóng đá; 1% nghiện hút⁽⁴⁾.

- *Một bộ phận thanh niên ăn mặc thời*

(1) và (3) Báo Việt Nam net, ngày 19/04/2007

(2) Thanh niên online, ngày 25/05/2009

(4) Hoạt động khoa học và công nghệ Nghệ An, 2011

trang phản cảm, có cách ứng xử, lối sống xa lạ với đạo lý truyền thống và văn hóa của dân tộc.

Các phương tiện thông tin, báo chí, truyền hình, internet thời gian qua đã phản ánh nhiều hình ảnh phản cảm về cách cư xử, ăn mặc lố lăng của thanh niên, học sinh - sinh viên “ngắn trước, rách sau”, “siêu mỏng”, các “hình tượng” kiểu “hot girl, hot boy”; truy cập các trang web độc hại, chat nude, đua xe, quan hệ tình dục ở lứa tuổi thanh niên, học sinh, sinh viên... đang có chiều hướng gia tăng.

Những năm gần đây, lực lượng công an đã triệt phá nhiều ổ nhóm có hàng chục thanh thiếu niên, cả nam lẫn nữ, sống theo kiểu “quần hôn” trong các phòng trọ.

Sống thử cũng được coi như một trào lưu trong lối sống của một bộ phận thanh thiếu niên, đặc biệt là sinh viên trong những năm gần đây, mà hệ quả của nó được nhiều nhà nghiên cứu chỉ ra là hại nhiều hơn lợi; là “biểu hiện đáng lo ngại thứ hai trong đời sống văn hóa của sinh viên”, chỉ xếp sau: “không chịu học hành, xin điểm, quay cốp”.

Theo thống kê, mỗi năm, Việt Nam có 1,2 triệu ca nạo phá thai, trong đó có tới 20% trường hợp là học sinh THPT. Nguy cơ lây nhiễm HIV/AIDS và các bệnh lây nhiễm qua đường tình dục ở tuổi vị thành niên và thanh niên cũng đang ở mức báo động. Tình hình sử dụng ma túy trong lứa tuổi vị thành niên và thanh niên cũng đáng lo ngại. Tại Tp. Hồ Chí Minh, 1,4% học sinh THPT nam tham gia nghiên cứu này cho biết đã từng sử dụng ma túy, trong khi đó, các chương trình giáo dục, nâng cao kiến thức cho giáo viên và học sinh, sinh viên về các vấn đề này còn thiếu và yếu...

- Thanh niên đứng trước sự cạnh tranh gay gắt về việc làm, thu nhập.

Trong các đô thị lớn, quá trình đô thị hóa diễn ra nhanh, một mặt tác động tích cực, thúc đẩy thị trường lao động phát triển, tạo nhiều cơ hội cho giới trẻ tìm kiếm việc làm, nhưng mặt khác, nó cũng buộc giới trẻ phải chấp nhận sự cạnh tranh trước đòi hỏi của thị trường lao động và cạnh tranh đối với dòng người nhập cư vào các đô thị lớn ngày càng nhiều để tìm kiếm việc làm.

Một nghịch lý đang diễn ra hiện nay ở các đô thị lớn là tỷ lệ thanh thiếu niên, đặc biệt là thanh niên thất nghiệp, trình trạng không có việc làm ngày càng lớn vì tìm được việc làm trong các đô thị lớn là hết sức khó khăn. Báo cáo của Đoàn TNCS Hồ Chí Minh tại Hội nghị về “Đánh giá kết quả dạy nghề và giải quyết việc làm cho thanh niên giai đoạn 2006 – 2009” cho thấy, tỷ lệ “thanh niên thất nghiệp ở các đô thị tương đối cao và không ngừng tăng qua các năm (2006 – 2008)”⁽¹⁾.

Quá trình đô thị hóa diễn ra nhanh và thiếu hợp lý đã kéo theo nhiều hệ lụy khác, như sân chơi dành cho giới trẻ ngày càng thu hẹp, nhường chỗ cho những công trình vì mục đích kinh tế; các thiết chế văn hóa không đáp ứng nhu cầu giải trí lành mạnh của giới trẻ. Đây cũng là một trong những nguyên nhân “đẩy” giới trẻ tìm đến các nhu cầu giải trí thiếu lành mạnh, ảnh hưởng không tốt tới đời sống văn hóa, lối sống và nhân cách của giới trẻ.

- Nhiều hoạt động của thanh niên còn mang tính học đòi và đi ngược lại với bản sắc văn hóa truyền thống tốt đẹp của dân tộc.

Một bộ phận thanh niên hướng hoạt động của mình vào vui chơi, hưởng thụ, ít chú ý đến việc mở mang kiến thức và hoàn thiện nhân cách. Họ dành thời gian, sức khỏe và tuổi trẻ của mình chỉ để hưởng thụ những thú vui, đua đòi, thể hiện một lối sống tiêu dùng “sành điệu”.

Những hạn chế nêu trên là hệ quả của rất nhiều nguyên nhân, trong đó nguyên nhân sâu xa phải kể đến là trách nhiệm của

⁽¹⁾ Nguyễn Đình Tấn, Nguyễn Tuấn Minh, *Tlđđ*, tr.27-28

gia đình, các bậc phụ huynh. Bởi lẽ, khác với vùng nông thôn, hiện nay trong các đô thị nước ta, gia đình hạt nhân, chỉ có hai thế hệ là cha mẹ và con cái là chủ yếu. Điều đó có nghĩa là giới trẻ thiếu vắng sự chăm sóc, quản lý của ông, bà, trong lúc bố, mẹ phải lao vào công việc để đảm bảo mọi nhu cầu cho cuộc sống, bỏ bê việc chăm sóc, quản lý và quan tâm đến những nhu cầu của con cái.

Thực tế cho thấy, ngoài bộ phận thanh niên hiện nay đã đạt được những thành công lớn lên các lĩnh vực là do kết quả của quá trình giáo dục ở gia đình, nhà trường, xã hội và truyền thống văn hóa của dân tộc thì một bộ phận thanh niên đô thị không làm chủ được bản thân; gia đình thiếu sự quan tâm, giáo dục từ nhỏ nên thất bại hoặc sa ngã trước những tác động xấu của nền kinh tế thị trường và trước những văn hóa hội nhập từ bên ngoài vào. Trong khi đó, công tác giáo dục của tổ chức Đoàn - Hội trong trường học, các tổ chức kinh tế - xã hội, trong cộng đồng dân cư không được đổi mới nên đã hạn chế tác dụng của nó. Biểu hiện của một bộ phận thanh niên, học sinh, sinh viên này là sự thiếu tự tin, thiếu tính tự lập, tự chủ dẫn đến kém ý chí, nghị lực.

3. Xây dựng đời sống văn hóa cho thanh niên đô thị trong giai đoạn hiện nay

Để định hướng hoạt động văn hóa cho thanh niên đô thị trong giai đoạn hiện nay, cần **thực hiện tốt các biện pháp** sau:

Thứ nhất, Đảng cần có chủ trương hợp lý, Nhà nước có sự quan tâm, đầu tư và xã hội có sự đồng viên, chia sẻ đối với thanh niên.

Thời gian qua chúng ta vẫn còn lúng túng trong việc xử lý những vấn đề về văn hóa đô thị, đặc biệt trong văn hóa lối sống thanh niên vì chưa có những hiểu biết đầy đủ về nhu cầu văn hóa của thanh niên, chưa đầu tư thật đúng mức cho việc phát triển cơ sở vật chất phục vụ hoạt động văn hóa, chưa tạo ra được các sân chơi hợp lý cuốn hút thanh niên tham gia.

Vì vậy, để có chủ trương và giải pháp phù hợp, Đảng cần hiểu đúng thanh niên và những nhu cầu của họ. Nhà nước cần quan tâm đầu tư cơ sở vật chất để xây dựng thiết chế văn hóa, tạo ra sân chơi phù hợp với nhu cầu của lớp trẻ. Xã hội cũng cần đánh giá, nhìn nhận đúng đắn và có sự chia sẻ, cảm thông cho lớp trẻ. Và một vấn đề không kém phần quan trọng là vai trò của tổ chức Đoàn, Hội trong việc tập hợp thanh niên.

Thứ hai, cần có những chương trình giáo dục, tuyên truyền và hoạt động mang tính định hướng về tính cộng đồng, từ đó xây dựng hình mẫu văn hóa cho lớp trẻ.

Xây dựng đời sống văn hóa cho thanh niên, trước hết phải chú ý xây dựng lối sống mang tính nhân văn, nhân đạo. Khi mà sự vấp ngã và thất bại còn đang ở phía sau của sự hỗn nhiên và chân thực thì những cái nhìn ban đầu của thanh, thiếu niên về cuộc đời vẫn còn đầy chất thi vị của sự nhân ái. Ngoại trừ những trường hợp đặc biệt, nhìn chung, với những đặc trưng riêng biệt của tuổi trẻ, thanh niên thường hướng về con người và xã hội, các quan hệ xã hội với "cái nhìn" của sự thương cảm và sẻ chia. Điều đó tạo nên những hành vi văn hóa mang tính nhân đạo, cảm thông sâu sắc với con người ở hầu hết thanh niên, nhất là học sinh, sinh viên. Tính nhân đạo và nhân văn, tính hồn nhiên và trong sáng, tính mới mẻ và sáng tạo trong văn hóa thanh niên, học sinh, sinh viên đã tạo ra một chiều cộng cảm rộng lớn trong thanh, thiếu niên. Một đặc tính nữa là, ở họ tính cộng đồng được xuất phát trước hết từ chính "tâm lý cộng đồng". Sự cộng hưởng giữa nhu cầu sinh hoạt cộng đồng, nhu cầu thể hiện mình, nhu cầu sáng tạo với bản chất ngây thơ, trong sáng của tuổi trẻ, đã tạo ra sức cuốn hút của văn hóa thanh niên, nhất là học sinh, sinh viên.

Thứ ba, cần có những hiểu biết về tính đổi mới và sáng tạo trong văn hóa thanh niên.

Chúng ta cũng đã rất lúng túng khi bắt

gặp những “sáng kiến” thái quá trong các sinh hoạt văn hóa của thanh niên, học sinh, sinh viên. Hoặc, do không thấy hết những đặc trưng về sự sôi động, trẻ trung của văn hóa thanh niên, học sinh, sinh viên, nhiều người thắc mắc: vì sao thanh niên, học sinh, sinh viên ít say mê với văn hóa - văn nghệ dân gian, với tiểu thuyết kinh điển, với âm nhạc cổ điển? Hoặc, áp đặt họ phải có suy nghĩ cảm thụ theo cách thức của thế hệ trước... Do đó, thay vì bắt buộc họ phải..., đừng... thì hãy hướng dẫn, định hướng để họ tự chọn lựa các giá trị theo phong cách trẻ trung, sôi động của lứa tuổi thanh niên.

Thứ tư, cần có sự liên kết giữa gia đình, nhà trường và xã hội để giúp thanh niên rèn luyện những giá trị sống tốt đẹp.

Cần tạo môi trường phát triển lành mạnh, trong sạch, trang bị các kỹ năng để các em tự bảo vệ trước những tệ nạn xã hội, những thói hư tật xấu, tránh xa những cám dỗ và phát triển một cách bình thường.

Gia đình có vai trò rất quan trọng trong việc chăm sóc, giáo dục con cái; là nơi các em hình thành nhân cách và là môi trường giáo dục không thể thay thế. Các nước trên thế giới đều coi trọng môi trường gia đình trong giáo dục con cái, nhất là ở giai đoạn học sinh, sinh viên. Cách đây chưa lâu, trong thông điệp Liên bang trước lưỡng viện Mỹ, Tổng thống Barack Obama đã nhấn mạnh: “trách nhiệm giáo dục con cái phải được bắt đầu từ gia đình và không một chính sách giáo dục nào có thể thay thế được sự chăm sóc của bố mẹ đối với các em”⁽¹⁾.

Nhà trường với môi trường sư phạm chuẩn mực là nơi học sinh, sinh viên có thể học tập và chia sẻ tâm tư tình cảm; là nơi nuôi dưỡng tâm hồn trong sáng, giúp các em vững bước trên đường đời.

Nhân tố xã hội cũng ảnh hưởng lớn đến đời sống văn hóa của thanh niên. Đó là vai trò của thiết chế xã hội, đời sống chính trị, kinh tế, văn hóa. Tác động của xã hội ảnh hưởng đến niềm tin của giới trẻ.

Thứ năm, cần thiết lập một hệ thống tư vấn giáo dục học đường ở trường học và tư vấn thanh niên ở các tổ chức Đoàn - Hội, các nhà văn hóa... để các chuyên viên tư vấn lắng nghe, chia sẻ và can thiệp kịp thời các vấn đề mà thanh niên đang gặp phải từ thực tế cuộc sống.

Các trung tâm tư vấn này giúp thanh niên bình tâm, lấy lại thăng bằng và nhìn nhận được các giá trị sống tốt mà bản thân trước đây chưa nhận thức được do sự giáo dục khiếm khuyết, lỏng lẻo của gia đình, do ảnh hưởng của môi trường sống phức tạp xung quanh mình mà các em chưa có đủ nghị lực vượt qua những khó khăn của bản thân.

Thứ sáu, thanh niên cần nhận thức được vai trò, sứ mệnh của mình trong sự nghiệp xây dựng và phát triển đất nước nói chung và quê hương mình nói riêng. Đem sức trẻ, trí tuệ, sự năng động, sáng tạo, nhạy bén đi đầu trong công cuộc xây dựng quê hương, đất nước, đó là trách nhiệm vinh quang của tuổi trẻ. □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. ĐCSVN, Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX, X, XI, Nxb CTQG, HN. 2001, 2006, 2011
2. Quốc hội, Luật Thanh niên số 53/2005/QH11, ngày 29/11/2005
3. Đỗ Văn Biên và Nguyễn Khắc Cảnh, *Thực trạng đời sống văn hóa và lối sống của thanh niên, học sinh - sinh viên ở Tp. Hồ Chí Minh*, In trong Kỷ yếu Hội thảo khoa học Văn hóa và lối sống đô thị vùng Nam bộ trong bối cảnh đẩy mạnh CNH, HĐH và hội nhập quốc tế, Tp. Hồ Chí Minh, 2010
4. Trương Minh Dục và Lê Văn Định (đồng chủ biên), *Văn hóa và lối sống đô thị Việt Nam*

⁽¹⁾ Báo Giáo dục – Thời đại, số ra ngày 10/03/2009, tr.2

Một cách tiếp cận, Nxb CTQG, HN. 2010

5. Lê Thị Mộng Hà, *Biện pháp quản lý nhằm tăng cường công tác giáo dục đạo đức cho học sinh của Bí thư Đoàn TNCS Hồ Chí Minh ở các trường trung học phổ thông thành phố Đà Nẵng*, Luận văn thạc sĩ Giáo dục học, 2008
6. Nguyễn Đình Tấn và Nguyễn Tuấn

Minh, *Lối sống của thanh niên trong quá trình đô thị hóa ở Hà Nội*, HN. tháng 12/2009

7. Tsunesaburo Makiguchi, *Giáo dục vì cuộc sống sáng tạo*, Nxb Trẻ, Tp. HCM. 2009
8. Các báo viết: *Nhân dân*, *Giáo dục - Thời đại*, *Hà Nội mới*; Các báo điện tử: *Việt Nam Net*, *Thanh niên online*, [Http//Xa lộ thông tin](http://Xa lộ thông tin)

CƠ CHẾ KIỂM SOÁT QUYỀN LỰC NHÀ NƯỚC...

(tiếp trang 11)

Thứ ba, có hình thức giám sát việc thực hiện công khai, minh bạch hoạt động của cơ quan nhà nước và xử lý nghiêm những hành vi vi phạm

Để việc công khai, minh bạch hóa hoạt động của Nhà nước được thực hiện một cách nghiêm túc, phải tăng cường hoạt động giám sát, kiểm tra của các cơ quan chức năng và quần chúng nhân dân đối với hoạt động thực hiện các quy định về công khai, minh bạch của các cơ quan, đơn vị, tổ chức, cá nhân có trách nhiệm. Khi phát hiện những hành vi vi phạm về quyền yêu cầu cung cấp thông tin của cơ quan, đơn vị, tổ chức, cá nhân có trách nhiệm cũng như của các đối tượng lợi dụng công khai, minh bạch để gây rối thì phải xử lý một cách kịp thời, nghiêm minh theo đúng chế tài của pháp luật. Đây chính là hình thức răn đe có hiệu quả cho những hành vi sai phạm tiếp theo.

Thứ tư, ứng dụng công nghệ thông tin và phát triển mạnh các phương tiện truyền thông đại chúng

Công nghệ thông tin và phương tiện truyền thông đại chúng là công cụ, phương tiện để thông tin đến với người dân một cách nhanh nhất, phổ biến nhất. Do đó, để người dân dễ dàng tiếp cận thông tin về các hoạt động của Nhà nước, khắc phục sự thiếu

cân đối về thông tin giữa các vùng, miền và các nhóm đối tượng, Nhà nước cần quan tâm hơn đến việc phát triển và ứng dụng công nghệ thông tin trong các cơ quan nhà nước. Đặc biệt, Nhà nước cần chú ý việc công khai hóa hoạt động của cơ quan nhà nước đến vùng sâu, vùng xa, biên giới, hải đảo và các vùng khó khăn khác, đến những người khiếm thính, khiếm thị... để mọi người đều có điều kiện được tham gia vào việc kiểm soát quyền lực của Nhà nước. Điều này cũng được Đảng ta nhắc đến như một định hướng trong hoàn thiện tổ chức và hoạt động của bộ máy nhà nước: "Đẩy mạnh việc ứng dụng công nghệ thông tin trong quản lý và điều hành của hệ thống hành chính nhà nước các cấp"⁽¹⁾.

Công khai, minh bạch hóa hoạt động của các cơ quan nhà nước chính là tiêu chí quan trọng của xã hội dân chủ, là yêu cầu tất yếu của việc xây dựng nhà nước pháp quyền, là một cơ chế kiểm soát QLNN. Các nước trên thế giới đã rất chú ý và có những đánh giá, đo lường định lượng về hoạt động này. Việt Nam chưa được đánh giá là nước có chỉ số công khai, minh bạch cao trong hoạt động của Nhà nước. Chính vì vậy, để đạt đến mục tiêu xây dựng được một nhà nước trong sạch, vững mạnh, thực sự là nhà nước của dân, do dân và vì dân thì chúng ta cần có nhiều nỗ lực hơn nữa trong hành động. □

⁽¹⁾ ĐCSVN, *Sđd*, tr.143